

El procés repoblador a Mallorca durant la primera meitat del segle XIV. Una aportació al seu estudi.

ANTONI MAS I FORNERS.

L'estudi del procés repoblador que segueix a la conquesta catalana de 1229 encara és lluny d'esser clos. Així mateix, estudis recents (Portella, 1985-6, Rodríguez, 1985-6, Soto, 1985-6, 1990, 1991) han permès avançar de forma significativa en el coneixement de la colonització del medi rural. Aquests treballs, que han coincidit en destacar el caràcter feudal de la nova societat mallorquina, haurien d'obligar a revissar els postulats adoptats tradicionalment per la historiografia illenca. Una historiografia, que en la seva major part, no s'estava -ni s'està- de ressaltar el caràcter "no feudal", "lliure" i "modern" de la societat del Regne de Mallorca; a més d'insistir, reiteradament, en l'exaltació de les suposades benignitats de l'emfiteusí com a forma predominant d'accés a la terra.

Així, no és estrany que el procés de repoblació sia un dels aspectes de la història de Mallorca que han generat més controvèrsia, fins i tot fora dels àmbits historiogràfics. No tan sols pel debat entorn a la naturalesa de la societat mallorquina, sino també, i sobretot, per una altra qüestió: l'origen dels repobladors. Endarrera d'aquesta discussió hi ha la voluntat, explícita o no, de dictaminar quina és l'adscripció cultural de la societat cristiana mallorquina.

Tot i l'abundància de referències historiogràfiques al respecte, la majoria es solen reduir a generalitzacions contingudes en un pocs paràgrafs, les quals, més allà més ençà, segueixen -com és la norma- les asseveracions de Quadrado al respecte: "entre los pobladores obtuvieron los del principado catalán una preponderancia notable, los del mediodía de Francia acudieron bastantes; de Aragón casi ninguno."¹

A partir d'aquí, i en funció dels seus propis interessos, més d'un autor s'ha dedicat a especular alegrement amb la identificació i la posterior quantificació de les contrades d'origen dels repobladors. Aquestes

¹ J.M. Quadrado (1850, apèndix 6 è: 438-444).

pràctiques han donat lloc a un autèntic ball de xifres, de vegades amb resultats inesperats; com per exemple, que el mateix autor arribi a conclusions diametralment oposades fent servir pràcticament les mateixes fonts.²

No em detendré més en aquest punt. No vull entrar en el conegut joc de tractar de determinar el caràcter “català” o “no català” de la societat mallorquina, mesurant-lo a partir dels previsible càlculs de percentatges de repobladors catalans, repobladors *no catalans* i musulmans batiats.³ La pertinença d'una societat a una cultura determinada no és fruit del càlcul de percentatges.⁴

Un altre aspecte que resta també a determinar, el qual constituïx el motiu d'aquest treball, és quan es pot donar per acabada la repoblació, i conseqüentment, el procés de colonització de Mallorca. Ara bé, tot i la manca d'estudis específics, els historiadors que s'han referit al tema semblen coincidir en que la repoblació no havia acabat a darreries del segle XIII. Per a R. Soto (1990) “la repoblació és un procés que comença

² Es el cas, per exemple, d'A. Santamaria. Vegeu una crítica d'aquestes pràctiques a A. Mas (1993).

³ Tot i així, convé recordar que aquest joc compta ací amb nombrosos adeptes, sobretot entre aquells que pretenen qüestionar la “catalanitat” de la societat mallorquina. I és un joc on, com a tots els jocs, més d'una vegada s'hi han fet servir les pertinents -diem-les així- mangarrufes. Per exemple, convertir els repobladors del Rosselló, el Vallespir, Conflent, la Fenolleda i la Cerdanya en occitans o francesos; donar per cert que un repoblador que portàs un llinatge que indicàs un topònim occità, si més no en apariència, era sempre occità (No fóra necessari recordar que per això ha calgut obviar que molts de topònims occitans es repeteixen a Catalunya, com també la importància dels occitans en el repoblament de Catalunya amb anterioritat a la conquesta de Mallorca). I finalment, suposar la persistència de bona part de la població d'origen mussulmà, de la qual, tot i reconeixent la manca de fonts per estudiar-ne la persistència- s'afirma que hauria estat, i de molt, el collectiu majoritari de la població mallorquina que segueix a la conquesta.

Sobre aquests punts i d'altres aspectes que hi són relacionats podeu consultar, a tall d'exemple i només per veure parers contraposats: G. Alomar (1978), A. Santamaria (1990), G. Ensenyat (1994-a, 1994-b) i A. Mas (1993). Sobre la participació dels occitans a la repoblació del Principat de Catalunya vegeu A. Benet (1988). Pel que fa a la situació dels musulmans i batiats després de la conquesta catalana de 1229, vegeu R. Soto (1982, 1991).

⁴ A parer meu, allò que en tot cas caldria averiguar, deixant de banda les xifres de repobladors -catalans o no- i de mussulmans o batiats -indígenes o forasters- és quin grup i quina cultura és la predominant, no tant sols demogràficament, sinó també socialment i culturalment, a la societat feudal mallorquina nascuda arran de la destrucció de Mayurqa. I en conseqüència, quin és el grup i la cultura que passa a caracteritzar els cristians vells de la nova societat, adjudicant als restants grups o cultures -sobretot a les restes de la població indígena de Mayurqa- el paper de minories, o si més no, de poblacions minoritzades o residuals. I que, per tant, i per allò mateix, resten subjectes a un procés accelerat d'aculturació. Un procés que hom pot considerar finalitzat en consumir-se la seva assimilació -sovint traumàtica- al grup i cultura predominant. En el cas de Mallorca, crec que no hi ha dubtes de quin era el grup i la cultura predominant. Per il·lustrar aquesta darrera afirmació vegeu M. Sánchez (1988).

amb el Repartiment, però que acabà en data incerta, probablement ultrapassant la cronologia d'aquest estudi" [el segle XIII] (Soto,1990:20). A. Riera (1987) és d'un parer semblant. Aquest autor considera que, el 1279, el Regne de Mallorca era encara un enclavament en vies de repoblació. D'aquesta manera, la migradesa demogràfica del Regne privatiu hauria esdevengut un dels principals llasts de la seva trajectòria política (Riera,1987:67). De fet, la política de Jaume II sembla encaminada a promoure la repoblació o, si més no, a assentar la població als seus dominis. L'exempció del pagament del morabatí per aquells que fes menys de deu anys que residissin a Mallorca ha estat interpretada d'aquesta forma.⁵ D'altra banda, les ordinacions de noves viles al reialenc semblen apuntar en la mateixa direcció: envers la voluntat d'atracció de nous pobladors, de dins o fora de l'illa, cap als territoris del rei.

B. Font (1973) és qui ha mostrat, i de forma ben clara, la continuïtat del procés repoblador durant el segle XIV. L'autor explica que "durante todo el siglo XIV fueron llegando catalanes para contribuir decisivamente al proceso de formación de nuestros pueblos", indicant el poble de Catalunya d'on eren nadius *entre otros* 23 habitants de Lluçmajor, a més de 7 pobladors originaris d'altres llocs de la Corona d'Aragó i de la de Mallorca.⁶ La xifra és ben significativa, sobretot si tenim en compte que la mitjana de focs de Lluçmajor -parròquia afectada per les ordinacions de Jaume II- a les recaptacions que precedeixen a la pesta negra és de 221 focs.

Pel que fa al segle XIV, no conec altres publicacions en les quals hom hi estudiï directament la continuïtat o no d'aquest procés. Així mateix, referències contingudes a d'altres estudis, tot i la seva dispersió, semblen confirmar-la.

D'aquesta manera, M. Rotger, a la seva *Historia de Pollensa* (1898), afirma que "durante la segunda mitad del siglo XIII iban llegando a nuestra isla, desde las vecinas playas catalanas, numerosas familias, atraídas por los privilegios y fueros del reino". Aquesta arribada de repobladors del Principat hauria continuat durant el segle XIV, en el qual molts dels jornalers i assalariats agraris eren "emigrados de Cataluña" (Rotger, 1967:16, 98).

⁵ Segons A. Santamaria (1980-1984: 192) es tractaria d'una "excepción temporal encuadrada a fomentar la inmigración para promover el crecimiento demográfico."

⁶ La distribució de les contrades d'origen dels repobladors documentats a Lluçmajor és la següent:

Principat de Catalunya	23	69,7	%
Regne de València	4	12,1	%
Sardenya	3	9,1	%
Menorca	2	6	%
Montpeller	1	3	%
Total	30	100	

Elaboració personal a partir de les dades contingudes a B. Font (1973: 248-250)

Al llistat nominal dels contribuents del morabetí de 1308 de la Vila de Montuiri, publicat per J. Sastre Moll, hi apareixen sis persones que varen jurar que *no fa deu anys que són a la terra*, causa eximent del pagament de dit impost. En concret, tres dels 84 focs i tres dels 96 macips que “no tenen alberch e estan ab senyors”.⁷ G. Ensenyat també ha documentat l'existència de repobladors del Principat de Catalunya a Montuiri en el temps de la reincorporació del Regne de Mallorca a la Corona d'Aragó (Ensenyat,1990). Altrament fent referència a Montuiri, al Llibre de Cort Reial publicat per J.Miralles (1984) hi apareix un procés de l'any 1357 en el qual hi ha esments a repobladors originaris de Barcelona, Vilafranca del Penedès i Tarragona que residien a Sineu a la primera meitat del segle XIV, aproximadament a 1325, segons es desprèn del text:

“na Guiamona, muler qui fo den Jacme Ribellas, ssantràs, de la [parròquia de Sineu, testamoni], jurada, intorogade sobre lo damunt dit capítol ho denunci[ació, e] dix sopra [aqueu so saber], que passats ssón XXXV anys que la dita Guiamona ab sson marit sí fayan messes en sso d'en Ramon Balaguer de Manrese, sa entràs, e que viu en Jacme Arnau, para del dit Francesch [sic] Arnau, e n'Alichseen, *eius uxor*, sa entrès, que estavan en Manrese⁸, e que hauia dir, an aqueu temps, que.l dit Jacme Arnau que era nadiu de Vilafrancha de Panadès, e la dita Halicsèn, *eius uxor*, que era de Berssallona, e que la dita Alichssèn que era parenta d'en Berenguer Ortha, sa entràs, de la Vila de Ssineu, notari de Mallorques, e d'en Pere de Qaralt, palicer, sa entràs, de la villa de Sineu (...) e que l'auhia raonar ab lo dit Ribelles, marit seu, moltes vagades, qui era de Tarragona, que.s raonaven de les lurs terres e lochs.”⁹

⁷ Segons J. Sastre Moll “el único dato que conocemos del primer “monedatge” recaudado en la isla de Mallorca de 1308 en la relación nominal de los contribuyentes de la villa de Montuiri, escrita por Johan Palicer y Berenguer Lorach. Según ella, de los 84 “focs” existentes en la villa, 80 pagaron el impuesto, los otro cuatro no lo hicieron porque uno se había ausentado de Mallorca, mientras los otros tres juraron que no llevaban 10 años residiendo en la isla, causa eximente. Pero además de esos 84 hogares, los recaudadores anotaron en el cuaderno los nombres de 96 “macips” (jóvenes) residentes en la puebla, de los que se decía que “no tenen alberch e estan ab senyors”. Según el documento ninguno de ellos pagó el impuesto -sus nombres aparecen borrados- pues sus ingresos y bienes no sobrepasaban las 10 libras, en cambio tres de ellos manifestaron que aún no llevaban 10 años residiendo en la isla”(J.Sastre: 162-163).

⁸ L'actual poble mallorquí de Lloret de Vistalegre.

⁹ Va bastar que Pericó Pellicer *insultàs* a Francesc Arnau, dient que son pare, el difunt Jacme Arnau, era *moro*, perquè Francesc Arnau citàs a declarar gent que l'hagués conegut, i, així, tractar de restituir-ne la imatge: tots els testimonis declararen que son pare no era *moro*, sino *catallà*. El terme català, en aquest context, no indica tant sols la provenença del subjecte, sino que identifica el grup majoritari i caracteritzador de la societat mallorquina de l'època. I això en termes que em semblen ben il·lustratius, sobretot pel que fa a la percepció de que són objecte altres collectius, com ara els *moros* i els *catus* :

“XVI die menssis martii anno a nathivitate Domini M CCC L VII.

Com en Pericó Palicer, habitador de la paròquia de Muntuyri, ssien estades moltes e diverses injúries e peraules desonestes e n Franssesch Arnau, abitador del dit loch, entre les quals peraules [e] injúries, dix aqueu dit Fransesch Arnau que sson para era moro estat, les quals peraules lo dit Franssesch entén ara ser var no ser veres per tastimonis

Una altra via -pràcticament inexplorada- per estudiar la cronologia i les característiques del flux repoblador de Mallorca consisteix en l'estudi dels fons documentals de les àrees d'origen i, més concretament, del Principat de Catalunya. Aquests dos exemples ho poden il·lustrar perfectament:

Xavier Soldevila, a la seva tesi doctoral, en curs de redacció, a la qual hi estudia l'estructura agrària de la comarca Torroella de Montgrí als segles XIII i XIV, ha pogut localitzar un total de 73 documents, del període comprès entre 1298 i 1341, que contenen esments a Mallorca i a Menorca. La majoria d'aquests documents ens informen sobre les activitats de gent originària o nativa de la comarca de Torroella de Montgrí, establerta a Mallorca i a Menorca, que ven o transfereix, normalment mitjançant un procurador, les seves terres al Principat¹⁰.

De la mateixa manera, l'estudi de la documentació -del Principat i de Mallorca- que fa referència a dos repobladors nadius de Fontanilles, a la diòcesi de Girona, i residents a Santa Margalida el 1342 i el 1348, ha permès reconstruir el seu patrimoni a Fontanilles, així com la seva condició jurídica -un d'ells era remença i l'altre estava subjecte a prestacions de tipus servil-. També ha possibilitat el coneixement, tot i que parcial, de quines foren les activitats que dugueren a terme en els anys que precediren el seu desplaçament a Mallorca i després d'haver-s'hi instal·lat, sembla que forma definitiva, entre 1333 i 1348.¹¹

tastimonis dichnas de fe, e per so ffa la present denunciació en manera de capitol.(...) Totes les persones citades a declarar coincidiren -en termes molt consemblants als següents- en "que nuyl temps (...) no u hahuy dir a nulla persona del món, que aquel dit Jacme Arnau ffos estat *moro ne catiu*, ne aquel semblansses no n'avia, *ans era beyl hom e bé catallà en parenses e fayssons e feytases e bo* " (Miralles, 1984:210-214v).

Un dels parents de la barcelonina Eliesen, el notari Berenguer d'Ortha -o potser el seu pare- abans de residir a Sineu, habitava i exercia el seu ofici de notari a la Poble d'Huyalfàs, on al 1339 hi posseïa terres, precisament a la porció dels homes de Barcelona. Aquestes terres havien estat adquirides per via d'establiment a una data anterior a les ordinations de Jaume II. (J. Obrador, 1987) Per tant, en el cas de Jaume Arnau i la seva muller Eliesén, es tractaria de repobladors que s'haurien assentat a la mateixa parròquia on vivien els seus parents, arribats almenys feia quaranta anys, i amb els quals mantenien relacions. Aquest cas pot constituir un bon exemple de com les relacions de parentiu podien jugar un paper important a l'hora de determinar el lloc de d'assentament dels repobladors.

¹⁰ Aquesta documentació prové de l'Arxiu històric de Girona (Protocols Notarials, notaris de Torroella). Vull fer constar el meu agraïment a Xavier Soldevila per haver-me proporcionat aquesta i d'altra informació.

Les activitats que duen a terme aquests repobladors, juntament amb les dels repobladors d'altres indrets, seran estudiades per Xavier Soldevila i per mi mateix a un estudi de propera publicació.

¹¹ En el cas d'un d'ells, Berenguer Despuig, es tractaria d'un pagès subjecte a prestacions servils en treball -seria home propi-, però no a la remença. El seu patrimoni, obligat al pagament de detracions senyorials sobre la collita, consistia en sis peces de terra, una vinya, un hort i una casa. Cal pensar, però, que resultaria insuficient, almanco en apariència, per assolir l'autoreproducció sense el recurs a d'altres vies

Tot plegat, no fa més que evidenciar les possibilitats que ofereix la consulta i sistematització conjunta de la documentació del Principat i la de Mallorca per a l'estudi del procés repoblador i les seves conseqüències, tant a Mallorca com a Catalunya.

* * *

Ací, el meu propòsit és mostrar la continuïtat i estudiar les característiques del procés repoblador a algunes parròquies mallorquines durant els anys que precedeixen a la pesta negra del 1348, més concretament en el període comprés entre 1338 i 1350.

Abans de tot, he d'advertir que la mostra documental emprada a aquesta investigació es reduïx, quasi exclusivament, als protocols notarials que serviren de base per a la redacció d'un treball, en curs de publicació, en el qual hi vaig estudiar el funcionament del sistema feudal a la parròquia de Santa Margalida entre 1335 i 1350¹². Una cronologia que vengué determinada en bona part per l'escassetat de protocols notarials del primer quart del segle XIV.

La mostra es cenneix, doncs, fonamentalment a la informació continguda a protocols que contenen informació referent a Santa Margalida¹³ i també a les cates practicades en altres protocols notarials -un d'ells del 1329- que contenen bàsicament actes referents a Sóller i les seves proximitats¹⁴, i en els quals hom hi podia suposar també la localització de dades relatives a Santa Margalida.¹⁵ Tot plegat ha permès

d'ingressos. Berenguer Despuig i la seva muller Ramona, residents a Fontanilles el 1333, el 1348 ja s'havien desplaçat a Mallorca, a la parròquia de Santa Margalida, data a la qual nomenaren procurador el seu fill Guillem perquè llogàs, establís o alienàs els seus béns a Fontanilles. La instal·lació a Mallorca sembla, doncs, definitiva.

L'altre repoblador, Pere Baus, resident a Fontanilles el 1333, seria un pagès subjecte als mals usos -la remença, l'eixorquia i la intèstia. El seu patrimoni estava conformat almanco per vuit peces de terra, d'una extensió mínima de 20 vessanes, i una casa. Per aquest patrimoni, estava obligat al pagament del delme i la tasca i al de censos en espècie i en diner, a més de tot un seguit de prestacions en treball. Sembla que Pere Baus passà o passava per dificultats econòmiques, ja que el 1322 contragué deutes per valor 220 sous, en bona part per la compra de rocins; i el 1325 es vegé obligat a crear un censal de 10 mitgeres d'ordi sobre una de les seves peces de terra. El 1342, ell i la seva família ja residien a Mallorca, a la parròquia de Santa Margalida. Igual que en el cas anterior, sembla que el desplaçament a Mallorca esdevení residència definitiva, ja que la seva filla Guillelma nomenà procurador al seu avi matern, també resident a Santa Margalida, perquè exigís els drets de sa mare a la diòcesi de Girona.

Aquesta informació prové de l'Arxiu Històric de Girona (Protocols Notarials, Resta districte la Bisbal, 27 i Torroella 658) i dels registres 31 i 48 de l'apèndix documental. Les dades del Principat em foren proporcionades per X.Soldevila.

¹² A.Mas (en premsa).

¹³ Arxiu del Regne de Mallorca, protocols notarials (d'ara en davant ARM Prot. Not.) A-1, M-74, M-75, M-76, M-80, T-385, T-388, T-389, T-390, T-400.

¹⁴ ARM Prot. Not. R-15, R-16, AH-5330.

¹⁵ Això, pel fet que bona part de les terres que llavors constituïren les parròquies de Muro, Santa Margalida i Sóller varen tocar al repartiment als mateixos senyors feudals: el Comte d'Empúries, el Bisbe de Girona i l'Abat de Sant Feliu de Guixols (Soto,1984).

la localització d'un total de 51 documents amb mencions *explícites* a repobladors.

Una precisió: empr el terme repoblador en comptes del d'inmigrant, ja que les característiques del procés estudiat, com es veurà més endavant, fan pensar en la continuïtat de la repoblació i no en una immigració localitzada a dates més tardanes.

Els repobladors.

La documentació sol identificar l'origen de la persona o persones en qüestió adjectivant el seu nom amb el terme "oriundus" o simplement indicant la parròquia de la qual és natural. Tot seguit apareix usualment la fórmula "nunc degens", "nunc habitator" o "nunc comorans" i després es fa constar la parròquia mallorquina a la qual residien¹⁶. Les fórmules "nunc degens", "nunc comorans" i les seves variants poden fer pensar que es tracta de persones d'arribada recent, és a dir, de "barranis", de persones que *no fa deu anys que són a la terra*. Així mateix, no crec que una o altra fórmula dessignin necessàriament formes diferents d'assentament o de cronologia. La mateixa persona de la qual es fa constar l'origen a un document, en tornar aparèixer esmentada ho fa generalment sense que s'hi torni a fer menció.¹⁷ Sembla que la

¹⁶ Vegeu a tall d'exemple: "Bonanata filia Bernardi Boneti quondam diocesis Gerundum de loco apellato la Bisbal nunc in insula Maioriarum in loco de Uyalfas degens" (Regest n° 18). "Jacobus de Comafreda oriundus de Catalonia Episcopato de Vico nunc degens in insula Maioriarum" (Regest n°19). "Salvator de Frepastell de Fuxano diocesis Gerundensis" (Regest n° 21). "Ego Berenguerii Oliverii de parrochia Beato Petri dels Archels diocesis Vicenensis (...) ordino procuratorem meum (...) vos Andreum de Podio Alquerio eiusdem loci nunc degentem in parrochia de Falanigio diocesis Maioriarum" (Regest n° 23). "Raymundus Mertini oriundus de Riudecols diocesis Tarraconensis nunc habitator ville Alcudie" (Regest n° 24). "Bernardi Bofini filius Simonis Bofini et eius uxor Geralde olim defunctorum in parrochia Sancti Petri de Pubel diocesis Gerundensis nunc autem faciens incolatum in parrochia Beati Johannis de Muro diocesis Maioriarum" (Regest n° 25). "Berengarius Carbonelli oriundo de Huyastret nunc autem comorans in parrochia Sancti Johannis de Muro" (Regest n° 26). "Jacobus Torrens oriundo Beati Cucuffati de Vales nunc autem comorans ville Beati Johannis de Muro"(Regest n°27). "Guillelma filia Petri Baucii nunc viventis et Marie eius uxor quondam parrochie Sancti Martini de Fontanillis diocesis Gerundensis habitator parrochie Sancte Margarite de Muro diocesis Maioriarum (...) constituo procuratorem meum te Bernardum Maymoni, avum meum ex parte matris habitatore in dicta parrochia Sancte Margarite dicte diocesis Maioriarum" (Regest n° 31). "Berengarius Despuig et Raymunda eius uxor oriundi de Fontanilles diocesis Gerundensis nunc comorantes in parrochia Sancte Margarite de Muro insula Maioriarum" (Regest n° 48).

¹⁷ Aquests dos casos poden servir d'exemple:

l'1 d'abril de 1338, Berenguer Bosch, habitador de Sóller, apareix esmentat a un acte notarial sense que se n'indiqui l'origen. (ARM Prot. not. AH. 5330 f. 7). El mateix dia, nomenà procuradors a Ferrer d'Oltzina i al seu cosí Guillem Bosch perquè exigissen tots els seus drets a Mallorca (Regest n° 13), i també feu testament (Regest n° 12). En els dos casos apareix esmentat com a "Berenguer Bosch de la parròquia d'Anglès a la diòcesi de Girona."

L'1 de desembre de 1339 Salvador de Frepastell, del que només es diu que és habitador de Muro, ("Salvatore de Ferpatell parrochie de Muro") deixa en comanda 8 quarteres de

procedència només s'especifica en els casos en els que és necessari atesa la naturalesa de l'instrument, com per exemple, als actes notarials que impliquin relacions amb l'àrea d'origen, i, de vegades, als testaments. I això no sempre: hi ha documents en els quals el context ens permet suposar una provinença no mallorquina d'una o més de les persones jurídiques, o si més no, relacions amb indrets de fora Mallorca.¹⁸

Això fa que resulti molt difícil esbrinar quin fou realment l'abast de la repoblació durant la primera meitat del segle XIV. A més a més, hom ha de tenir present l'existència d'importants buits documentals a la documentació notarial d'aquest període. D'aquí que no sigui massa agosarat pensar que els càlculs que hom pugui inferir seran sempre a la baixa, si el que hem pogut constatar es pot fer extensiu a la resta de documentació.

La cronologia del procés.

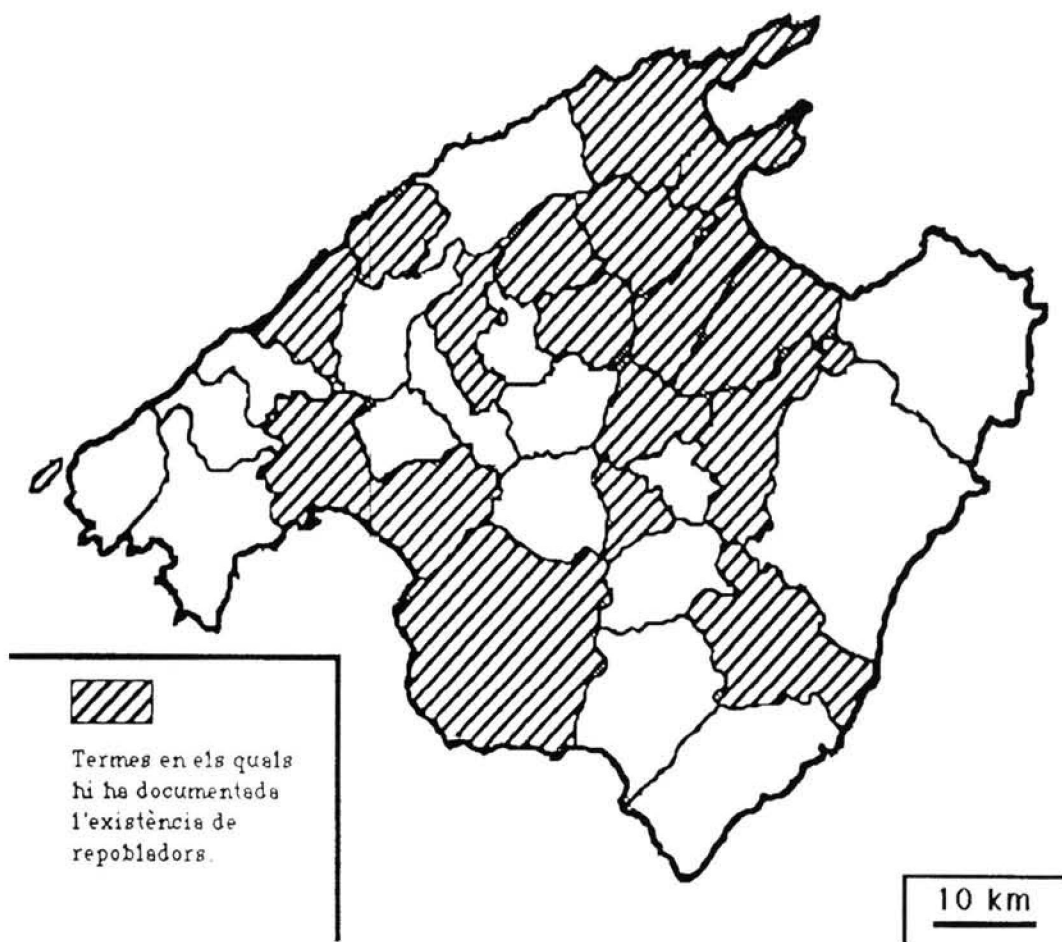
El conjunt de referències bibliogràfiques citades i la documentació reunida fan pensar en la continuïtat del procés repoblador des de començaments del segle XIV. Així semblen indicar-ho la documentació reunida per X. Soldevila concernent als repobladors originaris de Torroella de Montgrí, les referències del 1308 a Montuiri, les de 1a dècada del 1320 contingudes al procés del 1357 de Cort Reial de Montuiri -si atenem a la declaració dels testimonis ("passats ssón XXXV anys")- i les dades localitzades per Sóller del 1329, i tot el conjunt del període comprès entre 1338 i 1350¹⁹.

A més de les referències anteriors a 1338, les dades contingudes als testaments i a d'altra documentació, a la qual s'hi mencionen els

forment a Berenguer Goixat de Santa Margalida (Regest n°15). El 5 d'abril de 1340, apareix esmentat com a Salvador de Frepastell de Fuixà de la diòcesi de Girona ("Salvatore de Frepastell de Fuxano diocesis Gerundensis"). Això, en nomenar procurador a son pare, Ramon de Frepastell, perquè exigesqui els 150 sous de Barcelona que li deu el seu onclo Bernat de Pujol, habitador a Fuixà (Regest n°21).

¹⁸ Per exemple, el 1324, Bernat Bolet, prevere, conmorant i regent l'església de Sant Antoni d'Huyalfàs, "sitam in insula Maioricarum", nomenà procurador al seu cunyat Guillem Alegret perquè exigigís a Pere de Castellvell, militar, aquells 115 sous, moneda de Barcelona, que li deuia. (ARM Prot. Not. T-400 f. 63v-64). Vegeu-ne altres exemples al mateix protocol notarial al foli 70 v (Pere Formic, "comorans in insula Maioricarum") o al f. 74 v. (Pere de Matamala, "comorans in insula Maioricarum"). Tot plegat fa pensar que la constància de la contrada d'origen dels subjectes jurídics de l'instrument podia tenir molt a veure amb la voluntat de precisió del notari.

¹⁹ En alguns casos -ben pocs- hom pot aventurar aproximadament la data d'arribada o si més no, una data a la qual els repobladors encara residien al Principat. És el cas del procés de l'any 1351 contra el clergue tonsurat Guillem Beltran, en el qual alguns testimonis, nadius d'Igualada i residents a Mallorca, recordaven haver assistit a la tonsura, feta a Igualada feia aproximadament 16 anys (a 1335?). (Regest n° 51). Vegeu també els casos, esmentats a la introducció, dels repobladors de Fontanilles instalats a Santa Margalida.

FONT: B.Font (1973), J.Miralles (1984) i la documentació citada en aquest treball.

descendents i parents dels repobladors, permeten suposar que, almanco en certes ocasions, l'arribada a Mallorca es produí bastant anteriorment a la data de l'instrument. En concret, els esments a avis, oncles, cosins i nebots dels repobladors residents a la mateixa parròquia o d'altres indrets de Mallorca²⁰ o, fins i tot, al Principat de Catalunya.²¹ Tot plegat pareix indicar l'existència d'un flux continuat de repobladors cap a Mallorca durant tota la primera meitat del segle XIV. Un flux, com es podrà comprovar a les planes que segueixen, conformat en la seva pràctica totalitat per repobladors que provenen del Principat de Catalunya.

Si no es pot fixar amb certesa quan s'inicià aquest procés repoblador -si és que l'engegat el 1230 mai s'havia aturat- resta clar que es va interrompre o que minvà considerablement la seva intensitat arran de la mortaldat causada per la pesta negra del 1348. La consulta de nombrosos protocols de la segona meitat del segle XIV així ho corrobora.

La raó sembla clara: la mortaldat causà, tant a Mallorca com al Principat de Catalunya, una disminució brusca del volum de renda feudal i de la demanda de terra, deixant d'existir bona part de les condicions que haurien pogut justificar l'emigració. Al Principat de Catalunya, els efectes de la pesta no es reduïren tans sols a la desaparició de la pressió demogràfica i a un augment sobtat de la proporció terra/treball, favorable, almanco en principi, al pagès. A més, els senyors feudals del Principat de Catalunya, solien disposar d'altres estratègies per eliminar servir el poblament dels seus dominis, barrant la llibertat de moviment de bona part dels seus habitants.²²

L'origen dels repobladors.

Els repobladors que he pogut identificar, tret del cas de Miquel Peris, de la Ciutat de València,²³ són tots originaris del Principat de Catalunya, en la seva gran majoria de les diòcesis de la Catalunya Vella i, en concret, de la Catalunya oriental. Es tracta, en gran part, de repobladors

²⁰Vegeu a tall d'exemple els registres n° 12, 21, 30, 37 i 42.

²¹Vegeu els registres 24, 29 i 30.

²²Segons P. Freedman, després de la pesta negra, "els senyors s'hagueren d'enfrontar amb una crisi dels ingressos i del valor de les terres. Malgrat els canvis en l'oferta de mà d'obra i de terres, que en teoria semblava que havien de forçar una caiguda de la renda o una millora de les condicions pageses, no tenim cap indicació que després de la Pesta Negra minvés l'exercici de la senyoria o que els pagesos fossin més independents o produïssin més per al mercat. (...) Els senyors havien apujat les taxes de redempció i havien ampliat l'abast de l'expropiació més enllà de les rendes fixes, especialment en allò referent als mals usos i al dret de maltractament. No hi ha dubte que es produïren moviments paral·lels en la direcció d'alleugerir els vincles de la servitud per tal de promoure el cultiu productiu, però en termes generals es considerà que el bastó era més útil que la pastanaga." (Freedman, 1993:191-193).

²³Regest n° 35.

provinents de parròquies rurals²⁴, i que -com és veurà més endavant-, un cop a Mallorca, es tornen a assentar majoritàriament a la ruralia²⁵. Pel que fa al nombre de casos documentats destaca la diòcesi de Girona amb un total de 23 documents (45 % del total). Aquest fet pot ésser explicable per les característiques de la mostra, centrada a documents de les zones que havien tocat al repartiment a senyors d'aquella diòcesi.

DIOCESIS D'ORIGEN DELS REPOBLADORS

Diòcesi	Nº D.	%	Nº
Barcelona	4	7,8	5/7
Elna	4	7,8	9/10
Girona	23	45	46
Lleida	1	1,9	7
Tarragona	5	10	13
Tortosa	2	3,9	2
Urgell	1	1,9	1
Vic	9	9,8	14
"Catalonia"	1	1,9	1
València	1	1,9	1
Total	51		99/102

Nº D : nombre de documents amb esments explícits a diferents repobladors.

Nº : nombre de repobladors i persones amb vincles de parentiu directe amb els repobladors residents a Mallorca, sempre que a la font no s'indiqui que són d'origen mallorquí (pares, avis, mullers, fills, oncles, cosins, nebots).

Aquest flux inmigratori ha d'ésser forçosament relacionat amb les circumstàncies socio-econòmiques del Principat de Catalunya, com ara el pes i l'extensió de les càrregues remences i dels mals usos, la distribució social de la terra i el pes de la renda feudal. Si el primer aspecte és encara lluny de ser resolt i depassa de molt els límits d'aquest treball²⁶, hom sol coincidir a l'hora de parlar de l'existència d'una certa pressió demogràfica, si més no relativa a la distribució dels recursos, durant el segon quart del segle XIV. (Freedman, 1993: 178; Batlle, 1989: 221). C. Guilleré (1993: 333) ha mostrat una situació ben semblant a

²⁴Vegeu la Taula titulada "Poblacions i diòcesis d'origen dels repobladors."

²⁵ Vegeu el mapa "Termes en els quals hi ha documentada l'existència de repobladors."

²⁶ De moment és impossible respondre l'interrogant plantejat per R. Soto: "un aspecte que pot ser caldria preguntar-se pel que fa a aquesta població, és que si una bona part procedia de la Catalunya vella, de terres de remença, com és que arribaren a Mallorca? Perquè, o bé la seva sortida va ésser redimida en efectiu, o bé els mateixos senyors els la van conmutar per l'establiment a les seves terres mallorquines. (Soto, 1990: 17). Per tractar d'esbrinar-ho, caldrà la consulta de documentació del Principat de Catalunya, ja que a la documentació consultada no s'hi assenyalava en cap ocasió quina era la condició jurídica del repoblador al Principat. Els exemples citats a la introducció són una bona mostra de les possibilitats que ofereix aqueix tipus de recerca.

l'anteriorment descrita a la diòcesi de Girona, indret d'on provenia la majoria de repobladors que hem pogut documentar. Aquesta situació s'hauria manifestat amb més duresa a la ruralia, fet que podria explicar que la gran majoria dels repobladors provinguin de parròquies rurals.

Si d'acord amb l'anterior, la voluntat d'emigrar sembla explicar-se per la situació concorrent a les zones d'origen, resta encara per determinar com es dugué a terme aquest procés. Una emigració important, ja sia relativament o quantitativament, només sembla possible amb un coneixement mínim de les circumstàncies de la zona on hom hi pretén emigrar. Dit d'altra manera, hi hagué una direcció d'aquest procés, i si n'hi hagué, qui la dirigí?

Caldrà demanar-se, doncs, si els senyors feudals del Principat de Catalunya que mantenien la possessió dels seus feus a Mallorca²⁷ continuaren captant gent dels seus dominis i dirigint l'assentament de repobladors cap als seus senyoriis illenes.

La gran majoria dels repobladors de la diòcesi de Girona s'establiren a les parròquies on els senyors feudals gironins hi mantenien la possessió dels seus senyoriis (Muro i Sóller). La resta, a parròquies que hi confrontaven (Alcúdia, Huialfàs, Santa Margalida, Valldemossa). Això podria fer pensar en que efectivament hi hagué una direcció del procés, però caldria explicar com és que els repobladors gironins també tenen una presència significativa a Lluçmajor, una parròquia del reialenc (B.Font,1973:248-250), i, també, com és que hi ha repobladors provinents d'altres diòcesis del Principat a les parròquies on es situaven els feus dels senyors de Girona.

Sense negar aquella possibilitat, ja que les fonts a l'abast no permeten contestar aquest interrogant de forma adequada, crec més factible pensar que es tractà d'un moviment autònom dels immigrants. Aquests haurien preferit dirigir-se cap aquells indrets amb un important poblament de la seva àrea d'origen des del segle XIII, amb el qual hi podien continuar mantenint relacions o, si més no, el podien unir vincles de parentiu o de solidaritat.²⁸

Una notícia ben interessant al respecte, ja citada anteriorment, és la que dona M.Rotger parlant del procés de repoblació de Pollença: "Durante la segunda mitad del siglo XIII iban llegando a nuestra isla, desde las vecinas playas catalanas, numerosas familias, atraídas por los privilegios y fueros del reino, y obtenían de los que ya habían fijado su residencia en el suelo recién conquistado y adquirido vastas posesiones o alquerías, porciones de terreno, ya para edificar casa, ya para trabajar y

²⁷ La Baronia del Comte d'Empúries fins a 1318, l'abat de Sant Feliu de Guixols, el Bisbe de Girona, entre d'altres.

²⁸ Per l'existència de possibles vincles de solidaritat vegeu els registres nº 25 i 51, a més del procés citat a la nota 8.

mejorarlo, subdiviéndose notoriamente la propiedad. No pocas veces los que habían antes pasado a vivir en la isla, después de pasajera residencia renunciaban sus derechos y tierras a favor de los que llegaban de nuevo, quienes, en cambio, les cedían las propiedades que disfrutaban en el pueblo de su procedencia, originándose de aquí continua movilidad y aumento de población” (Rotger, 1967: 16).

D'acord amb això, el procés repoblador hauria donat lloc a una important recomposició patrimonial a les contrades d'origen. Aquest fenomen, com demostra el treball en curs de X. Soldevila, es reflecteix a les fonts del Principat, tot i que encara no ha estat objecte d'estudis específics.

Aquesta continua mobilitat poblacional hauria estat afavorida per les relacions, notablement fluïdes, entre Mallorca i aquelles àrees dels Principat, com ara Girona, on tant senyors feudals com d'altres col·lectius servaven la possessió de béns i rendes a Mallorca rebuts al repartiment. Aquests béns i rendes eren administrats mitjançant un procurador o arrendador, sovint un mercader del Principat, que en duia a terme la recaptació.²⁹

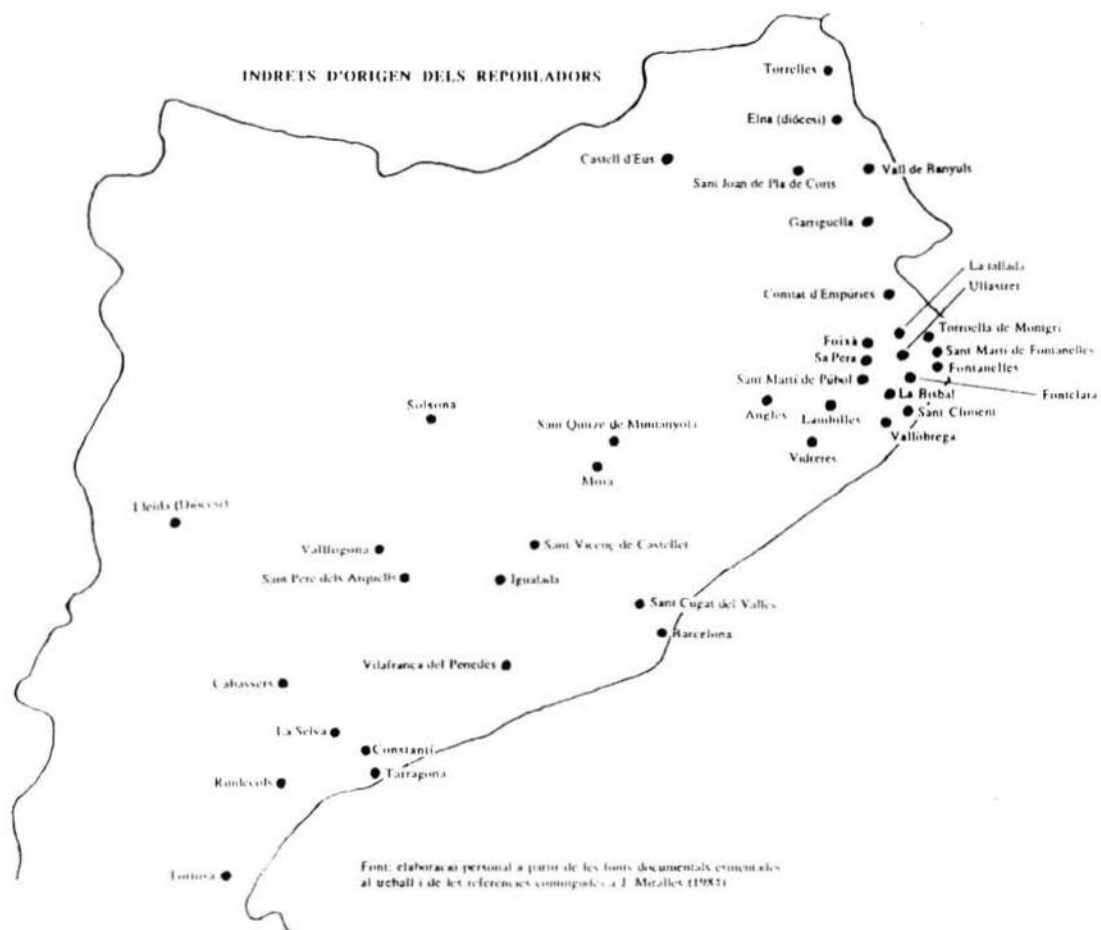
Tot això, a banda de l'existència de relacions comercials molt freqüents entre el Principat de Catalunya i Mallorca. J.Fernández, estudiant les activitats del mercader gironí Pere de Bell-lloc, indica que “el que sembla ser una llarga estada a Mallorca es va convertir en un tràfec incessant, un continu anar i venir entre Girona i Mallorca, majoritàriament a través del port de Sant Feliu de Guíxols, que va omplir la vida d'aquest activíssim mercader” (Fernández, 1989: 191).

Les procures manant l'alienació de béns al Principat de Catalunya o reclamant-hi drets semblen confirmar de l'intensitat d'aquestes relacions. Una mostra el pot constituir el fet que, el 1329, un veí de la Vila de Sóller, Ponç “Storgua”, nomenàs procurador al seu fill Ponç “Storgua” perquè exigís a Arnau Esteve, de la parròquia de Lambilles a la diòcesi de Girona, la quantitat de 50 sous que li devia, a més de les despeses que li ocasionàs el viatge, tan per terra com “in transeunda mare apud

²⁹ Segons J.Fernández, “la pràctica de l'arrendament de les rendes va ser també utilitzada en l'administració de les possessions de Mallorca. Es freqüent trobar morabetins o besants mallorquins en els patrimonis de les famílies gironines, els ascendents de les quals havien participat en la conquesta i rebut terres en compensació. De retorn a la península l'administració i cobrament de les rendes va plantejar problemes i una de les formes habituals de resoldre'ls va ser el seu arrendament a un mercader, el qual a canvi del pagament d'una quantitat estimada globalment esperava treure un benefici de l'operació. Així l'onze d'agost de 1312, abans d'emprendre el segon viatge a Mallorca, Pere de Bell-lloc va comprar al ciutadà Ramon Andreu el dret de recaptar les seves rendes de la parròquia i Vall de Sóller (...) Dos anys després, el 1314, Pere de Bell-lloc obtingué el càrrec de procurador general del monestir de Sant Feliu de Guíxols en les seves possessions de la ciutat i illa de Mallorca. Pere de Bell-lloc va exercir la procuradoria associat amb el seu cunyat Bernat Net i amb el seu gendre Bernat Sampsó, ambdós mercaders, durant una dècada”. (J. Fernández, 1989: 192-193).

³⁰ Regest nº 2.

INDREIS D'ORIGEN DELS REPOBLADORS

Font: elaboració personal a partir de les fonts documentals essencials al treball i de les referències consignades a J. Miralles (1985).

dictum locum”³⁰

POBLACIONS I DIOCESIS D'ORIGEN DELS REPOBLADORS.
(en el cas d'indicar-se)

Diòcesi de Barcelona

- 1-Ciutat de Barcelona.
2-Sant Cugat del Vallès

Diòcesi d'Elna

- 1-Sant Joan de Pla de Corts
2-Torrelles
3-Val de Bànyuls
4-No s'indica la població

Diòcesi de Lleida

- 1-No s'indica la població

Diòcesi de Tarragona

- 1-Constantí
2-Riudecols
3-Selva

Diòcesi de Tortosa

- 1-Tortosa
2-Cabassers

Diòcesi de Girona

- 1-Anglès
2-La Bisbal
3-Comtat d'Empúries
4-Fontclara
5-Fontanilles
6-Fuxà
7-Garriguella
8-Sa Pera

Diòcesi de Vic

- 1-Igualada
2-Moià
3-Saluges
4-Sant Quirze de Muntanyola

Diòcesi d'Urgell Diòcesi de València

- 1-Solsona
1-Ciutat de València.

- 9-Sant Climent
10-Sant Pere de Púbol
11-La Tallada
12-Torrella de Montgrí
13-Ullastret
14-Vallóbreaga
15-Vidreres

- 5-Sant Pere dels Archels
6-Sant Vicenç de Castellet
7-Vallfogó [na?]

La intensitat del procés.

Ateses les dificultats, ja comentades, per mesurar la intensitat del procés, l'únic mètode que sembla, sino adient, almanco representatiu, és la comparació del nombre de focs de cada parròquia amb el nombre de documents que contenen referències a repobladors que hi habitaven, sempre que facin esment a subjectes diferents. Així mateix, les característiques de la mostra aconsellen només dur a terme la comparació a aquelles parròquies a les quals s'hi centrà l'activitat dels notaris consultats. D'altra banda, els càlculs que es puguin obtenir d'aquesta relació segurament seran a la baixa. I això pels motius anteriorment exposats: les característiques dels esments a repobladors, i l'abast cronològic de la mostra documental, fonamentalment protocols datats entre 1338 i 1351.

Relació focs/esments a repobladors.

	1329	1336	1343	Mitjana.	n ^o doc.	Relació
Llucmajor	195	180	288	221	30	13,5
Muro	296	278	337	303	14	4,6
Santa Margalida	82	80	75	79	9	11,4
Sóller	548	559	443	516	11	2,1

El nombre de focs que ha estat objecte de divisió és la mitjana de les recaptacions del morabetí que precedeixen a la pesta negra.

La relació obtinguda crec que és prou significativa: més d'un 10 % de la recaptació de Lluçmajor i Santa Margalida, aproximadament un 5 % de la de Muro i un 2 % de la de Sóller. Un càlculs que semblen reflectir un flux immigratori d'una intensitat ben palesa, i d'una extensió geogràfica bastant ampla, ja que les referències a l'abast permeten fer lo extensiu a àmplies zones de l'illa.³¹ És a dir, es tracta de repobladors que provenien fonamentalment d'àrees rurals i que en la seva gran majoria es tornaren a assentar a parròquies rurals. Cal tenir present, però, que la majoria de les referències es concentren a aquells indrets en els quals es centrava l'activitat dels notaris (Muro, Santa Margalida, Sóller).

Una cosa sí resta clara: no són tant sols les àrees de reialenc, i en concret, les afectades per les Ordinacions les que atreuen repobladors, sinó també les àrees de senyoriu. De confirmar-se els càlculs anteriorment exposats, l'antic districte senyorial de Muro-Santa Margalida hauria rebut quasi tants de repobladors com la gran parròquia del reialenc de Lluçmajor, on els assessors reials hi havien previst la construcció de dues noves pobles a Lluçmajor i a Capocorb. De tota manera, no cal minusvalorar la capacitat d'atracció de la política ordenadora de Jaume II: els repobladors de Lluçmajor provenen de tota la franja oriental del Principat oriental del Principat de Catalunya, i, a més, d'altres indrets de repoblació recent o encara en curs, com ara Menorca, València i Sardenya (Font,1973:248-250). La capacitat d'atracció, d'acord amb això, no seria gens menyspreable.

Immigrants temporals o repobladors?

Un dels interrogants que cal tractar de respondre és la naturalesa d'aqueix repoblament. Dit d'altra manera: si ens trobam amb veritables repobladors, o només amb immigrants temporals. La documentació, quan ofereix informació al respecte, mostra una població -tant famílies com homes sols- ja assentada a Mallorca o de la qual en podem suposar la voluntat de romandre-hi. Gent que concerta el seu casament amb mallorquins o mallorquines, o que fa societats de béns prèviament a la seva celebració.³² Gent que fa testament a Mallorca, en el qual hi apareixen com a legataris els parents del testador residents a l'illa (fills, mullers, nebots i cosins) però també els residents al Principat de Catalunya.³³ Persones, que, a tots el testaments, manifesten la seva voluntat d'esser enterrats al fossar de la parròquia a la qual resideixen; i que nomenen procuradors, generalment a un dels membres de la família, perquè vinguin o establesquin els béns de la família al Principat

³¹ Vegeu el mapa "Termes en els quals hi ha documentada l'existència de repobladors".

³² Regests n° 3,4,7,16, 27, 34, 45, 47 i 50.

³³ Vegeu els regest n° 24, 30 i 42.

de Catalunya, o perquè hi exigessin els seus drets, de vegades part d'herències incobrades.³⁴ De fet, aquests darrers documents poden ser indicatius d'una arribada recent, però també de la voluntat de liquidar els vincles econòmics amb la contrada d'origen, un cop assegurada la subsistència a Mallorca.³⁵

De tota manera, bona part d'aquests repobladors continuava mantenint relacions, si més no ocasionals, amb el Principat de Catalunya. Aquests vincles s'establien o romanien pel fet, tot just ara esmentat, de que part dels repobladors conservaven la possessió de béns i drets al Principat³⁶; també pel manteniment de lligams familiars,³⁷ o, simplement, de caràcter afectiu. Aquest és el cas de Berenguer Saborit, moliner nadiu de la parròquia de Sant Quirze de Muntanyola, a la diòcesi de Vic i veí de Sóller, qui al seu testament deixà 100 sous per aquell dels seus parents que traslladàs els seus ossos des del cementiri de Soller al de l'església de Sant Quirze de Muntanyola (*quod si aliquis de parentela mea voluerit translatare ossa mea de cimeterio dicte ecclessie de Soyler in cimiterium dicte ecclessie Sancti Quirze de Muntanyola*).³⁸

Les activitats Econòmiques

A diferència dels repobladors instalats en les primeres dècades que seguiren a la conquesta, els arribats durant el decurs del segle XIV trobaren ja una societat plenament consolidada, amb un poblament fixat, tot i que de manera desigual i amb grans diferències locals.

La diferenciació a la pagesia mallorquina ja era un fet, i això possiblement des de les mateixes dècades que segueixen el repartiment

³⁴ Regests n° 21, 28, 31, 38, 48.

³⁵ Vegeu el cas dels repobladors provonents de Fontanilles citats a la introducció.

³⁶ La qual cosa permet plantejar la pregunta -difícilment contestable amb les fonts mallorquines- de qui els administrava i de quina manera.

³⁷ En alguns testaments els parents dels repobladors residents al Principat passarien a succeir als hereus instal·lats a l'illa en la possessió dels béns de Mallorca, normalment en el cas que els seus fills o parents habitants en el Regne de Mallorca haguessin mort abans de la defunció del testador. Part de les clausules de dos testaments poden servir d'exemple: Ramon Martí, oriund de Riu de cols, de la diòcesi de Tarragona i habitador de la Vila d'Alcúdia a Mallorca, instituí hereu universal Estruc Mercer, el seu nebot, absent de Mallorca. Si de cas el seu nebot no visqués en el temps del seu òbit, el succeiria com hereu universal Pere Martí, el seu germà, també absent de Mallorca. (Regest n° 24). Pere Bernat, nadiu de la vila dita "Sa Pera" a la diòcesi de Girona i habitant de La Vila de Sóller, a l'illa de Mallorca, feu donació a Guillem Bernat, el seu germà, habitador de la vila de Sa Pera, de tots els drets que tenia allà i que foren dels seus parents. En el cas que el hereu unival Pericó "Pupillo" fill de Guillem Bernat el seu nebot, "convicini mei in dicta villa de Soyler", hagués mort abans que el pogués succeir en la possessió dels béns, nomena hereu universal el seu pare Guillem Bernat, nebot del testador. Si aquest no arribàs a succeir-lo en la possessió dels béns, l'hereu universal seria Pere Bernat de la Vila de Sa Pera, el seu nebot. (Regest n° 30)

³⁸ Regest n° 29.

de l'illa.³⁹ D'aquí que, segons es desprèn de la documentació, la majoria dels repobladors s'integrassin en els darrers esglaons dels *lliures* de la societat mallorquina. Uns esglaons constituïts pels posseïdors de petites explotacions que es veien obligats a ofertar mà d'obra de forma estacional a les grans explotacions pageses o senyoriales, per la mà d'obra fixa d'aqueixes explotacions, pels jornalers i per bona part dels treballadors de la menestralia. Tot i que esdevé difícil d'escatir quina era l'extracció social dels repobladors, i que previsiblement hi havia diferències pel que fa a la seva riquesa⁴⁰, la major part de la documentació sembla apuntar en aquest sentit.

Aquesta impressió sembla confirmar-se per les paraules de M. Rotger, el qual, en referir-se als jornalers i assalariats agrícoles de Pollença⁴¹, afirma que "muchos de estos obreros eran emigrados de Cataluña. (...) así en 15 de marzo de 1376, en una causa sobre robo declara G. Tria, *brasser, nat en lo loch apellat Mata del Bisbat de Girona qui está per missatge ab en P. Bru d'Alcudia*" (Rotger, 1967:98).

Poden valer d'exemple el cas de Pere Torrent, nadiu de Sant Cugat del Vallès, que, abans de la pesta negra, havia estat el majoral d'una

³⁹ Segons R. Soto, "el fet de tractar-se [Mallorca] d'una zona de poblament nou, conseqüència d'una expansió militar relativament excentrica des del punt de vista geogràfic de Catalunya, afavoreix que la noblesa hi sigui absentista, mentre que els colons que s'hi estableixen en èpoques immediates a la conquesta, quan encara hi ha la necessitat de poblar, tenen accés a un ràpid enriquiment o, almenys, a una ràpida acaparació de terres (...) Les formes de tinença de la terra, emperò, enterboleixen considerablement aquest rialler panorama en introduir elements netament feudals en les formes de relació econòmiques, de manera que mitjançant la introducció dels establiments a cens i de l'emfiteusi, com a formes hegemòniques de tinença de la terra, allò que es fa és reproduir l'estructura econòmica del lloc d'origen dels repobladors" (Soto, 1990:17). A mitjans segle XIV, i, en general, a la resta de l'edat mitjana, l'estructura agrària mallorquina es caracteritzava per l'existència, d'una banda, de grans explotacions (alqueries i rafals, o la concentració d'aquests), posseïdes en domini útil pels terratinents pagesos o en domini útil o total per senyors o ciutadans, les quals -tot i la importància de l'esclavatge- demandaven regularment mà d'obra, ja fos de manera estacional o durant bona part del calendari agrícola. I de l'altra banda, amb un nombre considerable d'explotacions de petites dimensions, normalment conformades per parcel·les disperses, conreades directament per la mateixa família que n'era titular, i que es dedicaven primordialment als conreus cerealístics. Sovint, l'excedent que en retenien resultava insuficient, la qual cosa els obligava a recórrer al lloguer de terra i/o bestiar en condicions desavantajoses, o a llogar-se a les grans explotacions pageses i/o senyoriales quan aquestes haguessen de menester treball suplementari. (Mas, 1994)

⁴⁰ El fet de conservar terres al Principat segurament n'és un indicatiu. Valgui aquest cas d'exemple: Bonanata filla de Bernat Bonet difunt, del lloc de la Bisbal de la diòcesi de Girona, habitant a Huyalfàs, feu donació a Brunicsenda, sa tia materna, també resident a la dita Vila d'Huyalfàs de "omnes honores tenedones possessiones domos vineas censualis et alia bona mobilia et immobilia ac se moventia et jura universa et singula que habeo et habere debeo (...) in toto castro et parrochia de la Bisball et in toto Episcopato Gerundensis." (Regests n° 16, 17 i 18).

⁴¹ "la clase (...) que hacía las faenas ordinarias del campo y vivía exclusivamente de su pobre jornal" (Rotger, 1967:98).

alqueria de Pere Fornari a la parròquia de Santa Margalida⁴²; o les dades documentals referides a les soldades (“solidatem”) i jornals (“jornaliorum”) percebuts per tres repobladors.⁴³ En altres dues ocasions s’indica que el repoblador estava o havia estat per “nuncio” d’una altra persona. En un cas només s’indica aquesta condició, mentre que a l’altre, una procura, el “nuncio” exigeix al seu antic senyor el pagament de part de la seva soldada (“residum solidate”).⁴⁴

El fet que alguns d’aquests repobladors cobrin deutes o deixin forment, oli i diners en comanda no és necessàriament una mostra de riquesa⁴⁵. Els esclaus en procés d’alliberament o “alforres”, que solien treballar per jornals o setmanes a les explotacions que requerien mà d’obra suplementària, sovint disposaven d’un cert capital en diners i cereal, normalment forment -pot ser rebut com a pagament de la seva feina- amb el qual feien préstecs en forma de comanda als pagesos endeutats⁴⁶. No crec que sia massa aventurat pensar que almanco part de les activitats que dugueren a terme els repobladors fossin de naturalesa semblant⁴⁷.

Però, d’altra banda, també hi ha repobladors que tenen deutes amb esclaus. Segons es desprén de la documentació, possiblement s’haurien contrets en els primers anys de la seva arribada a Mallorca. Això, en

⁴² Regest n° 51.

⁴³ La documentació fa referència als drets adeutats als repobladors en concepte de soldada (“solidatem”) i als que ho són per per raó de “jornaliorum”. El sentit del terme “jornaliorum” sembla prou clar -es tractaria de jornals-, mentre que el terme “solidate” sol designar la forma de retribució d’un treball fix o per un període de temps prèviament fixat. Vegeu els regests n° 8, 10 i 23.

⁴⁴ No crec que en aquests casos el terme “nuncio” hagi d’esser interpretat en el sentit més usual a la documentació notarial de l’època, el de missatger o enviat, sino que en aquest context seria el resultat de la llatinització del terme “missatge”, entès com a treballador agrari. De fet, al català medieval de Mallorca el terme “missatge” designava tant el “nuncis”, “missatgers” o “enviats” com els treballadors agraris llogats durant tot un any o per un període de temps determinat a una explotació agrària. Una mostra de l’ús de la primera accepció la podeu veure al *llibre de Bons Amonestaments* de A. Turmeda (1398): “Si est tramès per missatge./ lleialment fé lo viatge; / e no tremuts [mai] ton coratge/ per la moneda” (Metge-Turmeda;141). Sobre l’ús de la segona al segle XIV, podeu veure A Mas (1994) i M. Rotger (1967: 95-98). Vegeu també els regests n° 8, 10 i 20.

⁴⁵ Regests n° 1, 15, 22, 26, 39 i 40.

⁴⁶ Vegeu-ne nombrosos exemples a G. Alomar- R. Rosselló, (1989 241-244, 248-250, 259-261).

⁴⁷ Al respecte, poden ser indicatius els béns de que disposava Guillem Venrell, nadiu de Vallfogó a la diòcesi de Vic i habitador de Santa Margalida, en fer testament. Cal tenir en compte, però, que és possible que abans hagués fet acta de donació de part dels seus béns a alguns dels seus parents, per a exemple al seu “consanguineus germanus” Bernat Venrell de Santa Margalida. Els béns i drets són 70 sous., 12 quarteres d’ordi i 2 quarteres de forment, una espasa, alguns vestits i 30 s. i 10 d. que en Francesc Roca d’Ero li deu per raó de “jornaliorum”. (Regest n° 37).

esser anterior la data d'aquests instruments a la del document en el qual s'hi fa constar l'origen dels repobladors.⁴⁸

Encara que no s'indiqui l'ocupació de la resta de repobladors que habitaven a les parròquies foranes, hom pot presumir igualment la seva dedicació a les tasques agràries. En general, la documentació només menciona ocasionalment la dedicació del subjecte jurídic a les activitats agrícola-ramaderes, segurament per tractar-se de l'activitat econòmica que aglutinava a la gran majoria de la població.⁴⁹

Un cop establert això, caldria destriar de quina manera els repobladors accediren a la possessió de la terra. Les notícies al respecte no són massa nombroses, però fan pensar que els mitjans d'accés a la terra no s'haurien diferenciat dels que s'han descrit per als estrats més baixos de la població mallorquina. En tres ocasions, els repobladors accediren a la possessió de béns immobles rebent-los com a dot.⁵⁰ En altres dos, acceptant terres en establiment, tot i que un d'aquests establiments és en realitat un contracte de rota per temps de cinc anys⁵¹. En una altra, només he pogut constatar que els repobladors posseïen terres en emfiteusi.⁵²

⁴⁸ El fet que normalment només s'indiqui l'origen de la persona en qüestió a certs instruments jurídics, ha dificultat considerablement la seva identificació a d'altres instruments notariais. Per mor d'això, ací només faig esment als que he pogut identificar amb certa seguretat que es tracta de la mateixa persona. En aquestes ocasions, el nom del repoblador apareix en cursiva i entre claudàtors la contrada o parròquia d'on era natural.

1338, agost,6,

Pere Martí [de Fontclara, a la diòcesi de Girona] i la seva muller Nicolava reconeixen deure 8 sous a Bartomeu, captiu de Salvador Gual. (Alomar-Rosselló, 1989:247).

1338, agost,11,

Bernat Bofill [de Sant Pere de Púbol, a la diòcesi de Girona] reconeix deure 85 sous a Bartomeu, captiu de Salvador Gual. (Alomar-Rosselló, 1989:247).

1339, abril,28,.

Salvador Fornari i *Guillem Martí*, [de Fontclara, a la diòcesi de Girona] també anomenat Guillem Font, deven 50 sous a Miquel Grec, captiu d'Antoni Auger (Alomar-Rosselló, 1989: 273)

⁴⁹ El context i les activitats que aqueixes persones duen a terme són clarament indicatius de que es tracta de gent dedicada fonamentalment a l'agricultura (compres i vendes de terra, societats i comandes ramaderes, societats per a l'explotació de la terra, contractes de rota i d'amitges, acceptació de terres en sotsestabliment emfitèutic, etc).

⁵⁰ Vegeu els registres n° 27, 34 i 45.

⁵¹ 1337, gener,5,

Salvador Gual estableix a *Bartomeu Palou*, sabater [de Sant Climent, a la diòcesi de Girona] un tros de terra, part llaurat part garriga, a la seva alqueria Los Guals a cens de 5 barcelles de blat (Alomar-Rosselló, 1989:275).

1341, abril,18,

Arcis Gassó estableix a *Guillem Roig* [del Comtat d'Empúries, a la diòcesi de Girona] ara habitant a Muro, un tros de garriga perquè l'arrabassi, a la seva alqueria Saboleda, situada a la parròquia de Santa Margalida, per temps de cinc anys. (Alomar-Rosselló, 1989:262).

⁵² 1345, agost,1,

Bernat Bofill [de Sant Pere de Púbol, a la diòcesi de Girona] i la seva muller Guillem venen a Domingo Fabregat un tros de terra sembrat en part de vinya, situat al terme de l'Estret, per preu de 7 Ll. (Alomar-Rosselló, 1989:279-280).

Desconeixem també de quin capital podien disposar els repobladors per fer front al pagament de les entrades dels establiments, la compra de terra o dels mitjans de treball. En tot cas, el recurs al crèdit i, possiblement, les procures manant l'alienament de les terres al Principat responen a la necessitat de capital.

No tots els repobladors, emperò, es dedicaren a les tasques agràries, sino que altres ocupacions de caire manual deveren esser freqüents: Bernat Palou, sabater habitant a la Vila de Muro, era oriünd de la parròquia de Sant Climent, a la diòcesi de Girona.⁵³ Arnau Spelt, forner ciutadà de Mallorca, Dalmau mercader, mariner habitant a l'alberg de Pere Morey de la Ciutat de Mallorca, i Arnau Ferrer, ciutadà de Mallorca, eren tots oriünds d'Igualada.⁵⁴

Tot i així, hom pot presumir que almanco part dels repobladors dedicats a aquestes tasques s'havien dedicat anteriorment a l'agricultura -ja fos a Mallorca o al Principat-, atès que, una vegada desplaçats a Mallorca, s'iniciaven en diferents oficis. Els contractes d'aprenentatge en són mostra: de pescador (a Sóller), de picapedrer (a Muro) i de sabater (a Sóller).⁵⁵

Un cas apart el constituïren els clergues. Un d'ells, Pere Nebot, nebot de Ramon de Castellet,⁵⁶ nadiu de Sant Joan de Pla al Roselló, era rector de Santa Margalida el 1338. Guillem Bertran, clergue tonsurat habitador a Santa Margalida, havia rebut la seva tonsura a Igualada, d'on era natural, aproximadament a 1335.⁵⁷ El 1350 la rectoria de Santa Margalida fou transferida a Francesc Jacomí, prevere de la diòcesi d'Elna.⁵⁸ En aquests darrers casos es tracta de amb seguretat de clergues que reberen la tonsura o les ordes al Principat de Catalunya. Com i perquè passaren a la diòcesi mallorquina és, ara per ara, una incògnita.

De tota manera, una cosa sí sembla clara: que serien els únics repobladors documentats que no es trobassin al cap d'avall de l'estructura social mallorquina.

A tall de conclusió.

Malgrat la provisionalitat de les conclusions recollides en aquest treball, a partir de la documentació estudiada i de les referències contingudes a d'altres estudis, hom pot afirmar que la repoblació de Mallorca continuà durant tota la primera meitat del segle XIV, tot i que possiblement amb oscil·lacions, tant pel que fa a la seva intensitat com a la seva localització geogràfica.

⁵³ Regest n° 28.

⁵⁴ Regest n° 51.

⁵⁵ Regest n° 5, 9 i 19.

⁵⁶ Regest n° 42.

⁵⁷ Regest n° 51.

⁵⁸ Regest n° 49.

Aquest procés és significativament important: malgrat les xifres calculades -segurament a la baixa- es referesquin bàsicament al període comprès entre 1338-1350, els repobladors documentats suposen més del 10 % de la mitjana de la recaptació del morabetí a dues parròquies i percentatges rellevants a d'altres.

Com al segle XIII, el grup més nombrós, i amb notable diferència sobre els altres, eren els catalans. En aquest cas, el predomini dels habitants del Principat és aclaparador. Això és explicable per la situació de pressió demogràfica, si més no relativa, que s'hi ha descrit; una tessitura que explicaria que el Principat s'hagués convertit en una àrea d'expulsió d'emigrants durant la primera meitat del segle XIV.

Mallorca aleshores era un espai de conquesta recent on, atesa la seva qualitat d'àrea receptora, cal suposar que el procés de colonització -o en el millor dels casos, d'ocupació de la terra- encara no s'havia clos. Les iniciatives de la monarquia al respecte -les Ordinacions de Jaume II- semblen corroborar-ho.

En aquest sentit, és important assenyalar que els repobladors provenien fonamentalment d'àrees rurals i que en la seva majoria s'assentaren a parròquies rurals mallorquines. Amb la diferència, però, que es trobaren amb una estructura agrària consolidada, si més no en comparació a la del segle XIII, i amb una polarització creixent de la distribució social dels recursos. Això devé forçar a la gran majoria dels repobladors a integrar-se dins els darrers esglaons de la societat feudal mallorquina, tot i que deveren millorar la seva situació respecte a la que travessaven al Principat de Catalunya.

Aquest flux migratori segurament s'estroncà o va reduir considerablement la seva intensitat arran de la minva demogràfica causada per la pesta negra. Això tant per la millora de la situació de la pagesia que havia de comportar -almanco en principi- l'augment de la proporció terra/treball, com per les estratègies de caràcter coercitiu emprades pels senyors del Principat per a mantenir la població als seus dominis.

APENDIX DOCUMENTAL

1

1329, juliol, 9.

Pere Gamundi de Catalunya ("de Catalonia") reconeix que Arnau Vidal de la parròquia de Sóller li ha pagat 6 Ll. de Mallorca d'aquelles 11 Ll. en que li era tengut.
ARM. Prot. Not. R-16 f. 27 v.

2

1329, agost, 1.

Ponç "Storgua" de la parròquia de Sóller, nomena procurador al seu fill Ponç "Storgua" perquè exigisqui a Arnau Esteve, de la parròquia de Lambilles a la diòcesi de Girona, els 50 s. que li deu i les despeses que li ocasionarà el viatge, tant per mar com per terra.

ARM. Prot. Not. R-16 f. 32.

3

1329, agost, 9.

Sibília de Manlleu, filla d'Arnau de Manlleu i de la seva muller Brunissenda, de la parròquia de Vidreres a la diòcesi de Girona, de voluntat i consentiment dels seus germans Bernat de Manlleu i Francesc de Manlleu, habitants de l'illa i Regne de Mallorca; i de la seva amiga Guillemona, filla de Pere Umbert difunt de la dita parròquia de Vidreres, i del seu espòs Ramon "de Saguarneto", habitants a l'illa de Mallorca, es col·loca en matrimoni amb Pere Claret, de la parròquia de Sóller amb dot de 40 Ll. Pere Claret hi afageix 10 Ll. per raó de la virginitat de la nuvia.

ARM. Prot. Not. R-16 f. 34.

4

1329, setembre, 23.

Arnau Tortell i Margalida filla de Pere Escrivent, difunt, i de la seva muller Sibília, ciutadans de Barcelona, havent concertat el seu matrimoni fan societat dels seus béns.

ARM Prot. Not. R-16 f. 47.

5

1330, gener, 7.

Pere Savayl de Catalunya ("Catalonia") de la diòcesi de Barcelona es col·loca per temps d'un any amb Berenguer Pasqual, pescador de Sóller, per apendre l'ofici.

ARM. Prot. Not. R-16 f. 59 v.

6

1330, gener, 20.

Ramon Lecuna, del Vall de Bànyuls de la diòcesi d'Elna, reconeix tenir 100 s. en comanda de Ramon Roca, conveí seu a la dita Vall.

ARM. Prot. Not. R-16 f. 69.

7

1338, gener, 23.

Bernat Ca, oriünd de Constantí, al camp de Tarragona, i Blanca, filla de Simó Figuera i de la seva muller Nicolava difunts, habitants del Vall de Sóller, havent concertat el seu matrimoni, fan societat dels seus béns.

ARM Prot. Not. AH 5330 s.f.

8

1338, febrer, 15.

Pere Pujol, de Castell d'Eus a la diòcesi d'Elna, nomena procurador a Isern de Lautre, habitador de la Vila i parròquia de Sóller, per tal que exigisqui a Jaume Castelló, conveí d'ambdós a la parroquia de Sóller, aquells 61 s. que li resten a pagar de la soldada ("raone residum solidate") del temps en que estigué amb ell per nunci.

ARM Prot. Not. AH 5330 s.f.

9

1338, febrer, 18.

Jaume Picó de Solsona de la diòcesi d'Urgell es col·loca per temps de dos anys amb Guillem Barber, sabater habitador de la Vila de Sóller, per aprendre l'ofici .

ARM Prot. Not. AH 5330 s.f.

10

1338, març, 19.

Arnau de Manresa habitador de la vila d'Inca reconeix que Francesc de Manresa, fill de Ferrer de Manresa de Sant Vicenç de Castellet de la diòcesi de Vic, i que està per nunci ("nuncio") amb Bernat d'Estada de la parròquia de Sóller, li ha pagat allò que li devia, tret de 60 s. de Mallorca.

ARM Prot. Not. AH 5330 s.f.

11

1338, abril, 1,

Arnau Domènec de la parròquia d'Anglès a la diòcesi de Girona fa donació al seu germà Berenguer Domènec d'aquells 10 s. de Barcelona que el seu oncle Pere Domènec, de la dita parròquia, li va deixar en el seu darrer testament.

ARM Prot. Not. AH 5330 f. 6v-7.

12

1338, abril, 1.

Testament de Berenguer de Bosch, de la parròquia d'Anglès, a la diòcesi de Girona. Elegeix marmessors a Guillem de Bosch, el seu cosí ("consobrinum germanum meum") i a Ferrer d'Oltzina, habitants a la Vila de Soller. Nomina hereu universal el seu fill Berenguer. Fa diversos llegats a la parròquia de Sóller per a la seva ànima i la seva sepultura.

ARM. Prot. Not. R-15 f. 4-4v.

13

1338, abril, 1.

Berenguer de Bosch de la parròquia d'Anglès de la diòcesi de Girona, nomina procuradors a Guillem de Bosch i Ferrer Oltzina perquè exiguesquin en el seu nom tots els drets que li són deguts a la Ciutat i al Regne de Mallorca.

ARM. Prot. Not. AH 5330 f. 10 v-11.

14

1338, desembre, 16.

Pere Sa Coma, de la parròquia de Valldemossa, nomina procurador el seu nebot Pere Grasset i el seu pare Pere Grasset, de la parròquia de Torroella de Montgrí, a la diòcesi de Girona, perquè exiguesquin en el seu nom al seu germà Guillem Sa Coma, ciutadà de València, aquelles 50 Ll. que li devia.

ARM Prot. Not. AH 5330 s.f.

15

1338, desembre, 19.

Berenguer Goixat de la parròquia de Santa Margalida reconeix tenir 8 quarteres de forment en comanda de Salvador de Ferpastell habitador de Muro [nadiu de Fuxà].

ARM Prot. Not. M-74 f. 55v.

16

1339, febrer, 9.

Brunicsenda, filla de Pere Nadal ,difunt, habitadora a la vila d'Huyalfàs, col·loca en matrimoni amb Guillem Cameró d'Huyalfàs la seva neboda Bonanata, filla de Bernat Bonet ,difunt, habitant a la Vila d'Huyalfàs, amb tots els drets que li pertanyen com a legítima, tant dels béns paterns com a materns. Guillem Cameró augmenta la dot en 8 Ll. per la virginitat de la núvia, amb la qual cosa la dot munta a 38 Ll.

ARM Prot. Not. M-74 f. 71-71v.

17

1339, març, 22.

Bonanata, filla de Bernat Bonet, difunt, del lloc de la Bisbal de la diòcesi de Girona, habitant a Huyalfàs, atesos els serveis que li ha fet Brunicsenda, la seva tia materna, que també ha passat a residir a Huyalfàs, li fa donació de tots els drets que té al castell i a la parròquia de La Bisbal, a la diòcesi de Girona.

ARM Prot. Not. M-74 f. 63.

18

Sense data.

Repetició de l'anterior document, amb la diferència que és incomplet, que no s'esmenta la data, i que l'objecte de la donació són "omnes honores tenedones possessiones domos vineas censualis et alia bona mobilia et immobilia ac se moventia et jura universa et singula que habeo et habere debeo (...) in toto castro et parrochia de la Bisball et in toto Episcopato gerundensis."

ARM Prot. Not. M-74 f.69.

19

1339, agost, 9.

Bernat de Comafreda oriünd de Catalunya ("Cataloniam") de la diòcesi de Vic, resident a Mallorca, es col·loca per temps de tres anys amb Pere Pasqual, picapedrer de Muro, per aprendre l'ofici.

ARM Prot. Not. M-74 f. 7v.

20

1339, octubre,5.

Arnau de Manresa, habitador de la vila d'Inca, reconeix que Bernat d'Estada de la parròquia de Sòller li ha pagat aquells 60 s. que li devia Francesc de Manresa, fill de Ferrer de Manresa de Sant Vicenç de Castellet de la diòcesi de Vic, el qual està per nunci ("nuncio") amb el dit Bernat d'Estada.

ARM Prot. Not. AH 5330 s.f.

21

1340, abril,5,

Salvador de Frepastell de Fuixà de la diòcesi de Girona, nomena procurador a Ramon de Ferpastell, son pare, perquè exigessi a al seu onclo Bernat de Pujol, habitador del dit lloc de Fuxà, 150 s. de Barcelona.

ARM M-74 f. 100 v.

22

1340, maig, 25.

Pere Martorell i Bernat Niell, habitants de la parròquia de Pollença, confessen deure 8 Ll. i 15 s. per raó de 50 quartans d'oli a Ramon Martorell oriünd de la Vila de Cabasses, de la diòcesi de Tortosa, habitador de la Vila de Pollença.

ARM Prot. Not. M-76 f.42 v.

23

1340, agost, 11.

Berenguer Oliver, de la parròquia de Sant Pere d'Archels, a la diòcesi de Vic, nomena procurador a Andreu de Puig Alquer, del dit lloc, però habitador a Felanitx, a la diòcesi de Mallorca, per tal que exigessi tots els seus drets a l'illa de Mallorca, entre d'ells els que ho són per raó de soldada.

ARM Prot. not. M-76 f. 62 v.

24

1340, novembre,5,

Testament de Ramon Martí, oriünd de Riu de cols, de la diòcesi de Tarragona, habitador de la Vila d'Alcúdia. Elegeix sepultura al cementeri de l'església de Sant Jaume d'Alcúdia, d'on és parroquià. Deixa 100 s. a la seva muller Simona. Deixa 10 Ll. al seu nebot Ramon Martí i diverses robes al seu nebot Ramon Martí. Confirma a la seva muller Simona la dot i l'esponsalici, i que podrà viure a l'alberg que té a la Vila

d'Alcúdia durant tota la seva vida. Instituíex hereu universal Estruc Mercer, el seu nebot, absent de Mallorca, fill den Ramon Mercer i de la seva muller Elicisenda, germana seva. Si en el temps del seu òbit el seu nebot no visqués, instituex hereu universal Pere Martí, el seu nebot, fill de Guillem Martí difunt, el seu germà, absent de Mallorca.

ARM A-1 f.11v-12v.

25

1341, juliol, 23.

Bernat Bofill, fill de Simó Bofill i de la seva muller Geralda, difunts residents a la parròquia de Sant Pere de Púbol a la diòcesi de Girona, resident a a la parròquia de Sant Joan de Muro ("nunc autem meum faciens incolatum in parroquia Beati Johannis de Muro diocesis Maioricarum"), atenent els serveis que li ha fet Antoni Resclosa, fill de Gabriel Resclosa difunt, nadiu de parròquia de Sant Pere de Pubol, però habitador de la parròquia de Sant Joan de Muro, li cedeix a ells i als seus tots els seus drets a la parròquia de Sant Pere de de Pubol.

ARM M-75 f. 26-26 v.

26

1341, agost, 5.

Berenguer Carbonell, oriünd d'Ullastret a la diòcesi de Girona, habitant a la parròquia de Sant Joan de Muro, reconeix que Berenguer Martí de la dita parròquia li ha pagat allò que li devia.

ARM Prot. Not. T-385. f. 23 v.

27

1341, setembre, 8.

Francesc de Matamala de Sant Joan de Muro col·loca en matrimoni sa filla Elicisenda amb Jaume Torrens oriünd de Sant Cugat de Vallés, habitador a la dita Vila de Muro, assignant-li com a dot i legítima 20 Ll. i una peça de terra, que té al terme de Muro, en part sembrada de vinya, valorada en altres 20 Ll. Jaume Torrents li augmenta la dot en 10 Ll. per raó de la virginitat de la nuvia.

ARM Prot. Not. T-385. f. 31-31 v.

28

1342, març, 25.

Bartomeu Palou sabater, Margalida filla de Francesc Soler encara vivent i de sa muller Astruga, difunta, germana per part de mare del dit Bartomeu, oriüds de la parròquia de Sant Climent, a la diòcesi de Girona, habitants a Muro, nomenen procuradors a Pere i Bernat Soler, germans, cosins seus habitants a la parròquia d'Arau a la diòcesi de Girona, perquè exigesquin en el seu nom tots els seus drets a la Vila de Sant Climent.

ARM M-75 f. 51 v-52

29

1342, maig, 1.

Testament de Berenguer Saborit, moliner, de la parròquia de Sant Quirze de Muntanyola, a la diòcesi de Vic. Nomena marmessors Guillem Masdeyla i Berenguer Venrell, els conveïns seus a la vila de Sóller. Elegeix sepultura en el cementeri de Soller. Deixa 50 s. al seu fill Pere, altres 50 s. al seu fill Berenguer, 5 s. al seu fill Marc de Saborit, i 50 s. a la seva filla Sibília. Deixa 20 s. a Simona, filla de Berenguer Venrell de la Vila de Sóller, la seva fillola, altres 5 a Catarina, filla de Pere Mosqueroles, pescador, fillola seva, i 5 s. més a la filla de Bartomeu d'Olives, també fillola seva. Deixa també 10 s. al seu cosí Francesc sa Roca. Si algun dels seus parents voldrà translladar els seus ossos des del cementeri de Soller a l'església de Sant Quirze de Muntanyola rebrà aquells 100 s. que li deu el seu fill Marc de Saborit.

ARM Prot. Not. R-15 f. 71-72.

30

1342, juny, 22.

Testament de Pere Bernat, oriünd de la vila dita "Sa Pera", de la diòcesi de Girona, habitant de la Vila de Sóller. Nomena marmessors Cília, la seva muller, Joan Martí i

Bernat Duran, els seus conveïns a la vila de Sóller. Elegeix sepultura a l'església de Sóller. Deixa 5 s. a Pere de Quinta ciutadà de Mallorca, cosí germà seu i sa filla Agneta, altres 5 sous al seu cosí Mateu de Ponç ciutadà de Mallorca, 20 s. a la seva germana Cília, muller de Joan Castellà. A Maseta, filla de Cília, 5 s. Fa donació a Guillem Bernat, el seu germà, habitador de la vila de Sa Pera, de tots els drets que té allà i que foren dels seus parents. Institueix hereva de tots els seus altres béns la seva muller Cília. Després de la seva mort la succeirà en la possessió dels béns com hereu universal Pericó, fill del seu nebot Guillem Bernat, conveï seu a la Vila de Sóller. En el cas de dit Pericó hagués mort abans que el pogués succeir en la possessió dels béns, nomena hereu universal el seu pare Guillem Bernat, nebot del testador. Si aquest no arribàs a succeir-lo en la possessió dels béns, l'hereu universal seria Pere Bernat de la Vila de Sa Pera, el seu nebot.

ARM Prot. Not. R-15. f. 72 v-74.

31

1342, juliol, 15.

Guillema, filla de Pere Baus, encara viu, i de Maria sa muller, difunta, de la parròquia de Sant Martí de Fontanilles a la diòcesi de Girona, habitants de la parròquia de Santa Margalida a la diòcesi de Mallorca, nomenen procurador a Bernat Maimó, el seu avi per part de mare, també habitador a la parròquia de Santa Margalida, perquè exigisqui en el seu nom tots els seus drets a la diòcesi de Girona, especialment als detentors dels béns de sa mare.

ARM Prot. Not. M-75 f. 84.

32

1342, juliol, 17.

Testament de Salvador Salvà, de la parròquia Sant Mateu de Vallòbrega a la diòcesi de Girona, habitador a la parròquia de Sant Joan de Muro. Elegeix sepultura al cementeri de l'església de Sant Joan de Muro, de la qual és parroquià. Fa una deixa de 3 s. al sagistrà de Sant Mateu de Vallòbrega i d'altres 3 s. al rector de Muro pel dret de la seva sepultura. Mana que el seu marmessor exigisqui tots allò que és adeutat al testador, tan dins com fora de la Ciutat de Mallorca (Incomplet).

ARM Prot. Not. M-75 f. 84 v.

33

1343, febrer, 19.

Testament d'Elicenda, muller de Berenguer Arbós, de Constantí, de l'arquebisbat de Tarragona, residents a Muro a l'illa de Mallorca. Elegeix marmessors a Bernat Martí del dit lloc de Constantí i a Pere Mayol de la vila de Muro, el seu gendre. Elegeix sepultura en el cementeri de l'església de Sant Joan de Muro. Nomena hereus universals Pere Mayol, espòs de sa filla Maria, i els seus fills Elicenda i Guillem.

ARM Prot. Not. T-385. f. 152.

34

1343, maig, 17.

Maria, vídua de Bernat Porcell de la parròquia de Santa Margalida, col·loca en matrimoni sa filla Maria amb Bartomeu Ses Corts, oriünd de Moià, a la diòcesi de Vic, assignant-li com a dot i legítima 15 Ll. i dues cases amb el seu pati contigu que té a la parròquia de Santa Margalida, a la cavallaria de Francesc Arnau d'Illa, valorades en 25 Ll. Bartomeu Ses Corts augmenta la dot en 10 Ll. per raó de la virginitat de la núvia.

ARM Prot. Not. T-385. f. 107-108.

35

1343, juny, 25.

Miquel Peris, oriünd de la ciutat de València, i Pasquala, filla de Pere "Alincati" difunt, de la vila de Muro, havent concertat el seu matrimoni, fan societat dels seus béns.

ARM Prot. Not. T-385. f. 117.

36

1343, juliol, 10.

"Mansilia" i Geralda, filles Bernat de Montoliu, de Selva de Tarragona, habitadores a la Vila de Muro nomenen procurador el seu germà Guillem de Montoliu perquè exigessi en el seu nom tots els seus drets i perquè vengui tots els béns, tant mobles com immobles, que tenen a Selva de Tarragona.

ARM Prot. Not. T-385. f. 115 v-116.

37

1343, agost, 8.

Testament de Guillem Venrell, oriünd de Vallfogó a la diòcesi de Vic, habitador a Santa Margalida. Elegeix sepultura al cementeri de Santa Margalida. Nomena hereus Deu i la seva ànima ("Deum et animam meam"). Segueix l'inventari dels seus béns: 70 s., 12 quarteres d'ordi i 2 quarteres de forment, una espasa, alguns vestits i 30 s. i 10 d. que en Francesc Roca d'Ero li deu per raó de jornals. Entre els testimonis apareix esmentat Bernat Venrell, cosí ("consanguineus germanus suus") del dit Guillem.

ARM Prot. Not. T-385 f. 118.

38

1343, agost, 10.

Pere Martí, habitador a la parròquia de Sant Joan de Muro, nomena procurador el seu germà Guillem Martí, perquè exigessi en el seu nom al seu germà Bernat Martí, de la vila de Fontclara, a la diòcesi de Girona, aquelles 8 Ll., moneda de Barcelona, que li deu per raó de la composició a la qual arribaren.

ARM Prot. Not. T-385 f. 119-119v.

39

1343, agost, 28.

Pere de Puigcerver, de la parròquia de Santa Margalida, reconeix tenir 15 Ll. en comanda i depòsit de Jaume Vila, oriünd de Torrelles a la diòcesi d'Elna, habitador de la parròquia de Santa Margalida.

ARM Prot. Not. T-385 f. 122v.

40

1343, novembre, 2.

Berenguer Martí de la vila de Muro reconeix tenir 2 quarteres de forment en comanda de Berenguer Cortall, oriünd de Fuixà a la diòcesi de Girona, habitador a Muro.

ARM Prot. Not. T-385 f. 127-127 v.

41

1344, març, 10.

Testament de Guillem Roig oriünd del Comtat d'Empúries, habitador del lloc dit Vernissa a la parròquia d'Alcúdia. Vol esser enterrat a la casa del germans menors d'Inca. Nomena marmessors Bernat March del dit lloc de Vernissa i el seu cosí Berenguer Losa.

ARM Prot. Not. R-15 f. 107-108.

42

1344, maig, 18.

Testament de Ramon de Castellet, oriünd de Sant Joan de Pla de Corts de Rosselló a la diòcesi d'Elna, habitador de la parròquia d'Alaró. Nomena marmessors els seus nebots Guillem Vilasoera, prevere, i Pere Nebot, rector de Santa Margalida, i Ramon de "Strinee" prevere, el seu cosí. Deixa a la seva filla Ramona, com a suplement de la part de l'herència i legítima que li pertoca, totes les seves pertinences al lloc del Rosselló al terme de Vallespir a la dita diòcesi d'Elna. Deixa 30 Ll. a les filles de Garsenda, difunta, muller de Deulosal Coma, habitadores al dit lloc de Sant Joan de Pla. Deixa 16 lliures perquè es celebrin misses per a la seva ànima a l'església d'Alaró i per raó de la seva sepultura.

ARM Prot. Not. R-15 f. 99-100 v.

43

1344, juliol, 16.

Testament de Bernat Balestres, oriünd de la diòcesi de Lleida, habitador a la parròquia d'Alaró. Dels béns que té a Mallorca, assigna 55 s. per a la seva ànima i sepultura. Deixa la legítima dels seus béns a la seva filla Elicsenda. Reconeix el seu esponsalici a sa muller Salvadora i li deixa els seus béns a Mallorca pel valor de la seva dot. Dels seus altres béns deixa 500 s. a Dolça i Ermensenda, filles seves i d'Estranya, la seva primera muller, difunta. Deixa 50 s. al seu fill Bernat com legítima. Nomena hereu universal Bernat, fill seu i d'Estranya, la seva primera muller.

ARM Prot. Not. R-15 f. 101v-102

44

1345, març, 19.

Guillem Sa Tallada, oriünd de la Tallada, a la diòcesi de Girona, habitant a la Vila de Muro, ven a Bon Juha Mosse, jueu de de la Vila d'Inca, tots els drets que li pertanyen per raó dels 80 s. que li deven Bernat de Riusec i Bernat Sot per preu d'altres 80 s. .

ARM Prot. Not. T-388 f. 67.

45

1345, maig, 17.

Ponç Conill, de la parròquia de Santa Margalida, col.loca en matrimoni n'Alamanda, filla seva i de la seva muller Valença, difunta, amb Guillem Alforges, oriünd de Tortosa, assignant-li com a dot 20 Ll. i una sort de terra dita "Lo fonoyar", valorada en 15 Ll.; la qual sort és al terme de la seva alqueria a la parròquia de Santa Margalida. Guillem Alforges augmenta la dot en 9 Ll., per raó de la virginitat de la núvia.

ARM Prot. Not. T-388 f. 64-65.

46

1345, juny, 24.

Francesc Garriguella, de Garriguella a la diòcesi de Girona, reconeix que Berenguer Sala de Muro li hi pagat tot allò que li adeutava.

ARM Prot. Not. T-388 f.20 v.

47

1345, novembre, 27.

Catarina, filla de Bernat Domènec de Biniamar, de la parròquia de Selva, es col.loca en matrimoni amb Pere de Gaver, oriünd de Saluges, de la diòcesi de Vic, amb dot de 50 Ll. Pere de Gaver hi afegeix 12 Ll. i 10 s. per raó de la virginitat de la núvia.

ARM Prot. Not. T-388 f.59 v-60.

48

1348, setembre, 1.

Berenguer Despuig i Ramona sa muller, oriüds de Fontanilles a la diòcesi de Girona, habitants de la parròquia de Santa Margalida, nomenen procurador el seu fill Guillem Despuig perquè administri i governi el seu béns i perquè llogui, vengui o establesqui en emfiteusi temporal o perpètua les seves cases, horts, vinyes i altres terres i possessions que tenen al lloc de Fontanilles. Pere i (...) Despuig, germans, fills d'ambdós conjuges, confirmen la dita procura.

ARM Prot. Not. T-390 f.

49

1350, abril, 23.

Collació de la rectoria de Santa Margalida a Francesc Jacomí, prevere de la diòcesi d'Elna.

ARM Prot. Not. M-80 f. 12v-13.

50

1350, maig, 27.

Salvador Esteve de la parròquia de Petra col.loca en matrimoni la seva filla Margalida amb Pere Rocafort oriünd de Tarragona, resident al Regne de Mallorca,

assignant-li una dot de 25 Ll. Pere Rocafort afegeix altres 6 Ll. per raó de la virginitat de la núvia.

ARM Prot. not. M-80.f. 50v-51.

51

1351, març, 22,

Procés incoat per la cúria reial per tal de determinar si Guillem Beltran, habitador a la parròquia de Santa Margalida, és clergue tonsurat.

Entre d'altres, foren citats a declarar Arnau Spelt, forner ciutadà de Mallorca, Dalmau Mercader, mariner, habitant a l'alberg de Pere Morey de la Ciutat de Mallorca, i Arnau Ferrer, ciutadà de Mallorca, tots oriüds d'Igualada; d'on era natural Guillem Beltran. Els tres testimonis coincideixen en afirmar que Guillem Bertran fou tonsurat a Igualada pel Bisbe de Vic. També fou citat a declarar Ramon Guasch, forner, habitant al forn den Terrades de la Ciutat de Mallorca, el qual afirmava haver vist a Guillem Bertran a Barcelona habitant amb un canonge de la Seu de Barcelona de nom B. Soler. Un altre dels testimonis era Pere torrent, oriünd de Sant Cugat de Vallés, hostajat a l'alberg de Pere de Puig ciutadà de Mallorca, vora l'església de Sant Bartomeu, i que abans del temps de la mortaldat estava per majoral a l'alqueria de Pere Fornari, a la parròquia de Santa Margalida, a la qual residia el dit Guillem Bertran.

ARM Suplicacions -17. f.167-171

BIBLIOGRAFIA.

ALOMAR,G. (1978): *Cátaros y occitanos en el reino de Mallorca*. Palma.

ALOMAR, G. i ROSSELLO, R. (1989): "*Historia de Muro. 1229-1343*". Vol II. Mallorca.

BATLLE,C. " (1989): "L'expansió baixmedieval. Segles XIII-XV". a *Història de Catalunya. Dirigida per Pierre Vilar*. Barcelona.

BENET,A (1988): "Inmigració ultrapienença a Catalunya a l'Edat Mitjana (ss. IX-XIII)". a *Actes del Congrés internacional d'Història dels Pirineus*. Tom II. Pàgs. 121-142.

ENSENYAT, G. (1990): *La reintegració de Mallorca a la corona d'Aragó.(1343-1349)*. Tesi doctoral inèdita. Universitat de les Illes Balears.

-(1994): "La nostra història, més manipulada que mai.(I)" a *LLuc* nº 778, Pàgs. 31-36. Palma.

-(1994-b): "La nostra història, més manipulada que mai.(II)" a *LLuc* nº 779, Pàgs. 3-12. Palma.

FERNANDEZ, J. (1989): "Mercaders gironins documentats a Mallorca en la primera meitat del segle XIV. " al *XIII Congrés d'Història de la Corona d'Aragó*. Pàgs. 187-198. Palma.

FONT, B. (1973): *Historia de LLucmajor*, Tom I. Palma.

FREEDMAN, P.H. (1993): *Els orígens de la servitud pagesa a la Catalunya medieval*. Vic..

GUILLERE,C. (1993): *Girona al segle XIV*. Barcelona.

MAS, A. (1993): "Com és que interessa que segons quins pobles descompareguin de la història (o que almanco no hi compareguin massa)." a *LLuc* nº 774. Pàgs 3-15. Palma.

-(1994). "Mà d'obra, estructura salarial i divisió del treball a

l'agricultura mallorquina del segle XIV: l'exemple de l'alqueria de Masnou." Ponència inèdita presentada al VI seminari d'història econòmica. *Pautes de consum i condicions de treball. Mallorca de l'època preindustrial al turisme de masses. Un homenatge a E.P. Thompson.* Palma. Dies 27-29 d'abril i 5 i 6 de maig.

-“Recessió agrària a Mallorca a la primera meitat del segle XIV? Algunes aportacions al respecte a partir de l'estudi de la parròquia rural de Santa Margalida.” a *Estudis d'Història Econòmica*. Palma. (en premsa)

METGE, B.- TURMEDA, A. (1987): “Obres Menors”. *Els nostres clàssics*. Barcelona.

MIRALLES, J. (1984) : *Un llibre de cort reial mallorquí del segle XIV*. Palma.

OBRADOR, J. (1987) : *Marginalia. Marjals de Huyalfàs (Sa Pobla)*. La Pobla.

PORTELLA, J. (1985-6): “La colonització feudal de Mallorca: Els primers establits de l'alqueria Deià (1232-1245)”, a La formació i expansió del feudalisme català. *Estudi General* n° 5-6. Girona. Pàgs. 331-343 .

QUADRADO, J.M. (1850): *Historia de la conquista de Mallorca. Crónicas inéditas de Marsili y de Desclot en su testo lemosín vertida la primera al castellano y adcionadas con numerosas notas por Don José María Quadrado Archivero del Antiguo Reino*. Palma.

RIERA, A. (1987): “El Regne de Mallorca en el context internacional de la Primera meitat del segle XIV.” a *Homenatge a la memòria del prof. Emilio Sáez. Aplec d'estudis dels seus deixebles i col.laboradors*. Pàgs. 45-68. Barcelona.

RODRIGUEZ, A. (1985-6):” Conquesta i feudalització. El cas de Pollença, Mallorca (1298-1304)”. a La formació i expansió del feudalisme català. *Estudi General* , n° 5-6, Girona. Pàgs 371-387.

ROTGER. M. (1967): “Historia de Pollensa”. Vol I. Palma. (Primera edició del 1898)

SANCHEZ, M. (1988): “Mallorquines y genoveses en Almería durante el primer tercio del siglo XIV: el procesó contra Jaume Manfré (1334).” a *Miscel.lània de de Textos Medievalls*, n° 4. Barcelona. Pàgs. 103-162.

SANTAMARIA, A. (1981-4): “Demografia de Mallorca. Análisis del morabatín de 1329”. a *Mayurqa* n° 20. Palma. Pàgs. 155-222.

-(1986): “Comunidades occitanas en la conquista y repoblación de Mallorca” a *El regne de Mallorca i el sud francès*. Palma. Pàgs. 9-19.

-(1990): *Ejecutoria del Reino de Mallorca*. Palma.

SASTRE, J.: “El impuesto del morabatí en el Reino de Mallorca (1300-1349).” *Separata d'Acta Historica et Archaeologica Medievalia* n° 10. Pàgs. 159-187. Barcelona.

SOTO,R. (1982): "Sobre mudéixars a Mallorca fins a la fi del segle XIII" a *Estudis de prehistòria, d'història de Mayurqa i història de Mallorca dedicats a Guillem Rosselló i Bordoy*. Palma. Pàgs.195-221.

-(1984)"Mallorca, 1229-1302: Del repartiment a las ordinacions" a *Historia de los pueblos de España. Los antiguos territorios de la Corona de aragón. Aragón, Baleares, Cataluña, País Valenciano* . Madrid. Pàgs. 117-129.

-(1984-b): *Còdex català del llibre del repartiment de Mallorca. Edició a cura de Ricard Soto i Company*. Palma.

-(1985-6)"Alguns casos de gestió "colonial" feudal a la Mallorca del segle XIII" a La formació i expansió del feudalisme català. Estudi General , nº 5-6, Girona.Pàgs. 345-369.

-(1990): "Repartiment i 'repartiments': l'ordenació d'un espai de colonització feudal a la Mallorca del segle XIII. a *De Al-Andalus a la sociedad feudal: los repartimientos medievales*. Barcelona. Pàgs. 1-51.

-(1991): *L'ordenació de l'espai i les relacions socials a mallorca en el segle XIII (1229-1301)*. Tesi doctoral. Universitat autònoma de Barcelona.

Abstracts:

A partir de la documentació notarial conservada l'Autor analitza el procés repoblador de Mallorca i sobretot el de la zona de Sta. Margalida, durant els anys que precedeixen a la *pesta negra* de 1348, en especial entre 1335 i 1350. Arriba a algunes conclusions, encara que provisionals, entre les quals destaca el fet de què el fenomen repoblador de Mallorca continuà durant tota la primera meitat del segle XIV. Possiblement el flux migratori s'estroncà o al manco es va reduir arran de la minva demogràfica causada per la *pesta negra*.

From the notarial documentation which has been kept the author analyses the repopulation process in Majorca especially that of Santa Margalida area during the years previous to the *Black Death* in 1348, particularly between 1335 and 1350. He comes to several conclusions, even though provisionally, among which stands out the fact that the repopulation phenomenon in Majorca went on throughout the whole first half of the XIV century. The migratory stream was possibly interrupted or at least reduced as a result of the demographic decrease caused by the *Black Death*.